

УДК 331.105.42

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ігор Гурняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-46-02,
e-mail: ag.kpl.lviv@gmail.com*

Ефективна податкова реформа пов'язана зі складними кроками в напрямі позитивних інституційних змін. Наслідком численних спонтанних змін офіційних інститутів є найгірше бізнес-середовище у Європі. За таких умов важливе використання інститутів бізнес-асоціацій, адекватна оцінка впливу практичного досвіду бізнесу.

Ключові слова: інституційна економіка, податкова реформа.

Офіційною позицією щодо причин масового відходу економіки у тінь в Україні вважають високе податкове навантаження на підприємство з точки зору його власника та нарахування на фонд оплати праці. Отож створюється враження несуттєвого впливу неформальних інститутів та інституцій на функціонування вітчизняної економічної системи.

Невід'ємною складовою існуючої сьогодні системи оподаткування є, з огляду на ту ж урядову концепцію, інститут податкових оптимізаторів, що формує «тіньовий сектор» економіки. В результаті усунення чи мінімізації дії таких оптимізаторів створюються умови для безпечного фактичного зменшення ставок за чотирма основними податками і зборами: ПДВ, податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску.

Як зазначено у концепції, для виплати 1 грн заробітної плати роботодавець має заплатити в бюджет від 1,07 до 1,26 грн залежно від розміру зарплати і галузі діяльності.

Такий ступінь податкового навантаження вважають головною причиною відходу в тінь значної частини вітчизняного бізнесу. На думку авторів концепції, реальним стимулом легалізації такої заробітної плати буде розмір ефективного фіскального навантаження до 20% – 28,5%.

Важливо, що навіть у середовищі державних інституцій податкової системи існує визнання, що в умовах дії чинного податкового кодексу існує «поліпшення адміністрування» зумовить лише до стримування обсягів виробництва і торгівлі. Чинна податкова система не дає розвиватися виробництву. Доповнення спрощеної системи двома додатковими групами, що, зокрема, передбачають 10% – й податок з обороту, є, очевидно, неприйнятними для виробничих підприємств і такими, що штовхають бізнес до низькозатратних видів діяльності.

Запропоновані зміни передбачають зменшення ПДВ з 20% до 7–12%, ЄСВ з 37–49% до 15%, ПДФО – з 15 (17)% до 20%, 15%, 10%. Водночас, з метою недопущення зниження поточних надходжень до бюджету передбачено: скасування пільг і розширення бази оподаткування в деяких податках за рахунок додаткового обкладення продажів за ставкою 2,5–2,0%; повернення до обкладання податком покупки безготівкової іноземної валюти за ставкою 3%.

Протягом кількох років після прийняття чинного варіанта Податкового кодексу асоціації бізнесу неодноразово висували своє бачення податкової реформи. Для визначення її основних положень проведено десятки фокус-груп та опитувань, зокрема в рамках Асамблеї громадських організацій малого та середнього бізнесу України, що об'єднує понад 130 бізнес-асоціацій.

Підсумовуючи їх, можна детермінувати такі аспекти податкової реформи, що суттєво різняться від урядової концепції.

Принципи оподаткування:

1. Рівень ставки оподаткування необхідно встановлювати з урахуванням можливостей платника податку, тобто рівня доходів.

2. Необхідно докладати всіх зусиль, щоб оподаткування доходів носило одноразовий характер. Неодноразове обкладання доходу або капіталу є неприпустимим.

3. Обов'язковість сплати податків. Податкова система не повинна залишати сумнівів у платника податку щодо невідворотності платежу.

4. Система і процедура сплати податків мають бути простими, зрозумілими та зручними для платника податку та економічними для установ, що стягують податки.

5. Податкова система має бути гнучкою та легко адаптованою до змін у суспільно-політичних потребах.

6. Податкова система повинна забезпечувати перерозподіл створюваного ВВП та бути ефективним інструментом державної економічної політики.

Проблеми існуючої податкової системи:

1. Податкова система не сприяє внутрішньому товарному виробництву.

2. ПДВ виявився надзвичайно корупційним та неефективним механізмом як з точки зору окремого підприємства, так і з точки зору держави.

3. Обтяжливі нарахування на заробітну плату, забюрократизованість та зарегульованість економіки загнали в тінь понад 50% вітчизняної економіки.

4. Складність, обтяжливість адміністрування податків роблять малий бізнес не конкурентоздатним.

5. Офшорні інструменти стали звичним засобом уникнення оподаткування великим бізнесом.

6. Серйозне відставання у впровадженні механізмів електронного урядування.

Мета реформування:

1. Перехід експортноорієнтованої економіки за рахунок, зокрема, дешевої робочої сили до економіки високого внутрішнього попиту.

2. Мінімізація корупції.
3. Вирішення проблеми неефективної структури економіки.
4. Вирішення проблеми наповнення пенсійного фонду.

Інститути реформування:

1. Зменшення вдвічі нарахувань на заробітну плату для працівників підприємств.
2. Повна відміна ПДВ.
3. Введення податку на придбання.
4. Зменшення прибуткового податку з фізичних осіб.
5. Законодавча заборона використання офшорних схем вітчизняним бізнесом.
6. Реанімація інституту банкрутства.
7. Відмова від кредитів МВФ та пошук зовнішньої підтримки структурних реформ в Україні.
8. Відміна єдиного податку для самозайнятих осіб та зменшення вдвічі ЄСВ.
9. Реформування методів адміністрування податків і зборів (обов'язкових платежів).

Передбачено приведення нормативно-правової бази адміністрування у відповідність з такими принципами:

1. Розгалуження функцій контролюючих органів та органів стягнення податків і зборів (адміністраторів податків). Скасування в адміністраторів податків функцій контролюючих органів.
2. Встановлення порядку, за яким планові перевірки здійснюватимуть за планом-графіком, затвердженим Державною податковою адміністрацією відповідно до встановленого ступеня ризику платників податків. За цим планом-графіком здійснюють невідвізні перевірки.
3. Визні перевірки можуть бути лише неплановими, їх провадитимуть за рішенням суду за виключних підстав, визначених законом.
4. Поширення на дії контролюючих органів вимог Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності».
5. Установлення відповідальності платників податків та посадових осіб платників податків – юридичних осіб за порушення норм податкового законодавства та запровадження санкцій відповідно до ступеня суспільної небезпеки такого порушення.
6. Установлення відповідальності платників податків та їхніх посадових осіб за порушення правил податкового обліку, невиконання законних вимог адміністратора та запровадження механізмів забезпечення виконання таких вимог.
7. Установлення відповідальності посадових осіб адміністратора та контролюючого органу за порушення законних прав платників податків та запровадження механізмів обов'язкового відшкодування завданих йому збитків.

Запровадження права платника податків на звернення безпосередньо до суду щодо притягнення винної посадової особи до адміністративної відповідальності або порушення стосовно такої особи кримінальної справи.

8. Списання податкової заборгованості здійснюють на підставі, у випадках та в порядку, визначених законами України.

9. Запровадження системи надання платниками податків у визначених законом випадках додаткового забезпечення гарантій сплати податків. Головною метою здійснення правоохоронної функції є відшкодування державі завданих збитків. У разі добровільної сплати платником прихованих податків і зборів (обов'язкових платежів) та нарахованих штрафних санкцій кримінальне переслідування такого платника податків – фізичної особи або посадових осіб платника податків – юридичної особи припиняється. Встановлення та дотримання норми, що зміни ставок податків і зборів (обов'язкових платежів) та механізмів адміністрування не будуть внесені пізніше, ніж за 6 місяців до початку нового календарного року, в якому повинні почати діяти нові правила та ставки. Офіційне тлумачення норм податкового законодавства здійснює виключно Конституційний Суд України. Роз'яснення адміністратора та контролюючого органу не є обов'язковими для виконання платниками податків.

Водночас зазначені кроки, на думку учасників фокус-груп, будуть ефективними лише у комплексі із земельною реформою, що унеможливить знищення малих фермерських господарств, та адміністративною реформою, що введе на ринок нову дійову особу – територіальні громади в статусі юридичної особи, що матиме в своєму розпорядженні земельні, лісові та водні ресурси, комунальні підприємства.

Отже, в основу успіху податкової реформи покладено комплексний підхід, що зачіпає широкий спектр офіційних та неофіційних інститутів, реформу державних інституцій, взаємодію з адміністративною та земельною реформами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Литвиненко Я. В.* Податкові системи зарубіжних країн : Навч. [посіб. для студ. вузів] / Я. В. Литвиненко, І. Д. Якушик. – Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2004. – 205 с.
2. *Норт Д.* Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Фонд экономической книги Начала, 1997. – 180 с.
3. *Уильямсон О.* Экономические институты капитализма. Фирмы, рынки, отношенческая контрактация / О. Уильямсон. – СПб. : Лениздат, 1996. – 702 с.

THE MAIN ASPECTS OF THE TAX REFORM IN UKRAINE**Ihor Hurnyak**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-46-02,
e-mail: ag.kpl.lviv@gmail.com*

The effective tax reform is associated with complicated steps towards positive institutional changes. The consequence of multiplied spontaneous official institutes changes is the worst business environment in the Europe. By such circumstances is important the use of business association institute, adequate estimation of business practice influence.

Key words: institutional economy, tax reform.

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ
НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ****Игорь Гурняк**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-46-02,
e-mail: ag.kpl.lviv@gmail.com*

Эффективная налоговая реформа связана со сложными шагами в направлении позитивных институциональных изменений. Следствием многочисленных спонтанных изменений официальных институтов является наихудшая бизнес-среда в Европе. При таких условиях важным является использование института бизнес-ассоциаций, адекватная оценка влияния практического опыта бизнеса.

Ключевые слова: институциональная экономика, налоговая реформа.